

יד
מדר"ץ

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

נמסר במוצש"ק
במדבר
סיון ה'תשפ"א ב'של"ב
בבית המדרש "פעולת צדיק"
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

סדר הלימוד בליל שבועות, מה יעשה מי שאינו יכול לקרוא את כל ה'תיקון', ומדוע קוראים ב'תיקון' שלושה פסוקים דוקא מתחילת כל פרשה וסופה.

המשך בעניין הדין 'כל פסוקא דלא פסקיה משה, אנן לא פסקינן ליה', ושהרמב"ם לא הביא דין זה להלכה משום שבספרו 'משנה תורה' אינו מביא דברים שאינם ממש "הלכה", או שנשמט ממנו.

ביאור דעת הרמב"ם לגבי מאמר חז"ל 'אחד מבני החבורה שמת, תדאג כל החבורה כולה', ולא הוסיף לבאר אם מדובר במת גדול או מת קטן, וראיה מדברי הלחם משנה כדברינו לעיל בדעת הרמב"ם.

המשך ביאור דברי הגרי"ח לגבי תירוץ היכין ובוועז שכאשר ישנו טעם אתנחא או זקף קטן, אין איסור לחלוק פסוק לשניים, והמשך משיעור קודם לגבי ש"צ שצריך לחזור בסיום קרית שמע על המלים 'ה' אלהיכם אמת' כדי להשלים רמ"ח תיבות, ביאור דעת הסוברים לחזור על 'אני ה' אלהיכם', או 'להיות לכם לאלהים אני ה' אלהיכם', שאם בטעם זקף קטן מותר להפסיק פסוק ק"ו באתנחא, ותירוץ מרן שליט"א עפ"י נעימת טעם תביר.

כל הזכויות שמורות

יוצ"ל ע"י מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: yad@maharitz.co.il

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642 שלוחה 6

מספר השיעור בקו "קול יהודי תימן" – 594

לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון – 03-6171031

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת.

השם יוזכר בל"נ בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט"א,

וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור.

פרטים בטלפון: 050-4140741. נא לתאם זאת לפני השיעור.

והתורמים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים, ימלא המקום ברוך הוא

כל משאלות ליבם לטובה. אכ"ר.

בשם רחמן.

השיעור מוקדש להצלחת הנדיב הנכבד ה"ה שגיא בן ר' דוד שיחי, אשר זכה השבוע שוב – חושבני שזאת כבר הפעם הרביעית, יותר מ'חזקה' – לסייע מהונו לחלוקת ארגזי עופות ובשר לאברכים עמלי תורה. יישר כוחו, וירבו כמותו בישראל.

הקב"ה ירצה נדבתו, ויברך מעשי ידיו, ומכל צרה ונזק יצילהו, וימלא כל משאלות ליבו לטובה, אכי"ר.

החלוקה בוצעה באמצעות ארגון "ובנה", בראשות הרבנית ש' קאפח שתחי, ימלא הקב"ה כל משאלות ליבם לטובה, אכי"ר. גם הם, ירבו כמותם בישראל, להרבות חסד בעולם, בכדי שגם מן השמים ישפיעו עלינו חסדים טובים. כאתערותא דלתתא, כך אתערותא דלעילא. אכי"ר.

*

כמרכן השיעור מוקדש להצלחת החתן רבי מתנאל בן נחמן חבאני הי"ו, ולנו"ב הכלה שתחי, שהתנדב בעבורם למוסדות יד מהרי"ץ הרב יואל חיים העדין הי"ו מבית שמש ת"ו.

המקב"ה ירצה נדבתו, ויברך מעשי ידיהם, ומכל צרה ונזק יצילם, ויזכה אותם לבנות בית כשר נאמן וטהור בישראל על אדני התורה ויראת שמים ומסורת אבותינו, וימלא כל משאלות ליבם וליבנו וליבכם לטובה ולברכה, אכי"ר.

*

כמרכן השיעור מוקדש לרפואת הילדה אביגיל שתחי, בת ידידנו הרב עמית כובישי הי"ו, הזקוקה לרפואה שלימה במהרה.

המקב"ה ישלח לה רפואה שלימה, ויעמידה מחליה לחיים טובים ולשלום, ויחזקה ויאמצה בקו הבריאות, וימלא כל משאלות ליבה ולב הוריה לטובה ולברכה, אכי"ר.

סדר הלימוד בליל שבועות, מה יעשה מי שאינו יכול לקרוא את כל ה'תיקון, ומדוע קוראים ב'תיקון שלושה פסוקים דוקא מתחילת כל פרשה וסופה.

לקראת חג השבועות – זמן מתן תורתנו – שיבוא אלינו לטובה, שנזכה לקבל עלינו עול תורה מחדש, נזכיר מה שדיברנו בשנה שעברה [שיעור מוצש"ק בהעלותך התש"פ], התעוררנו לכך אז, לגבי סדר הלימוד, שהוא תורה שבכתב ותורה שבע"פ ורוזי התורה, אלו שלושה דברים, ע"ד שאמרו חז"ל [שבת דף ח"פ ע"א] 'ברוך רחמנא דיהב אוריין תליתא', אמנם רש"י מסביר שהכוונה היא לתנ"ך, וכן כתבו עוד מפרשים, אבל ישנם הסוברים, כי הכוונה היא לתורה שבכתב ותורה שבע"פ וסודות התורה.

בכל אופן, עיקר חשיבות הלימוד בלילה הזה, כפי שדיברנו בזמנו, הוא לימוד התורה שבכתב. דהיינו, מי שאנוס טרוד ואין לו אפשרות, או בחורי ישיבות שמטעם הישיבה לא מסכימים לסדר הלימוד המקובל, אזי לכל הפחות ללמוד את התנ"ך, תורה נביאים וכתובים, שלושה פסוקים מההתחלה ושלושה פסוקים מהסוף. זהו העיקר, למי שאין לו אפשרות אחרת.

והנקודה החשובה שהתעוררנו אליה, והזכרנו זאת אז, כי לא רק בהושענא רבה צריך לגמור את הלימוד עד חצות הלילה, אלא ישנו עניין גם בליל שבועות לגמור עד חצות. נמצת, שאם מתחילים את הלימוד בשעה 11:00 בלילה, אפשר להספיק לגמור עד השעה 12:37, אפילו בלי למחר, אם הלימוד בלי הפסקות וללא דרשות וד"ת באמצע. לכן, זהו הדבר הכי טוב. ולאחר מכן, בזמן לימוד המשניות, בין סדר לסדר, אפשר לדרוש בד"ת, בכדי לגוון ולעורר את הציבור.

בעניין קריאת שלושה פסוקים בהתחלה ושלושה פסוקים בסוף, לכאורה למה דוקא שלושה? אם 'מקצתו ככולו', אזי מספיק פסוק אחד? דחוק לומר כי זה מצד ש'אין קריאה פחות משלושה פסוקים, כי הדבר אינו שייך בקריאה זו, אלא דוקא בספר תורה. אולי היה מתאים לעשות חמשה פסוקים, כנגד חמשה חומשי תורה? או שלושה בהתחלה, ושנים בסוף? מהו העניין, דוקא בג' פסוקים?

לפי מה שאמרנו מקודם, מהגמרא במסכת שבת [שם] בריך רחמנא דיהב אוריין תליתא, לעם תליתא, על ידי תליתא, ביום תליתא, בירחא תליתא. ישנו עניין ב'שילוש'. כמובן ישנם בכך דברים גבוהים, אבל אפי' לפי דברים כפישוטין, כיון שהדברים הם משולשים, לכן קבעו כנגד זה לקרוא שלושה פסוקים, ולפי מנהגינו לא פחות ולא יותר. גם אם אלו עניינים הקשורים לחג השבועות, לא מוסיפים אותם. חוץ מספר תהלים, בגלל שדוד המלך נפטר ביום הזה, קוראים מזמור שלם מההתחלה

שערי יצחק – השיעור השבועי

לכן מביא הפסק"ת עשרה חילוקים, בכדי לנסות ליישב את המנהגים המקובלים בכל תפוצות ישראל. הוא כותב [שם בס"ק י"ט, דף תמ"ג] בזה"ל, והרבה תירוצים נאמרו בפוסקים ליישב המנהג, ונביא כמה מהם. הוא עורך אותם כסדר, ומביא את המקורות, ומציין לגבי כל תירוץ וכל חילוק כאשר הוא אינו מוסכם ושישנם החולקים. הוא מעתיק עשרה חילוקים, וזה לא הכל.

החילוק הראשון שהוא מביא, זהו חילוק מפורסם, א' לא אמרו חז"ל לאסור להפסיק אלא באומר דרך קריאת פסוקים, ולא באומר דרך תפילה ושבת, או דרך התעוררות תחינה או בקשה. דהיינו, רק אם אומרים זאת בתורת 'פסוק', אבל אם אומרים זאת רק בתורת תפילה או תחינה וכדו'.

ב' וכן לא אסרו כל שהוא דרך דרוש, או דרך צחות בעלמא.

ג' ויש שהוסיפו לומר, שלא אסרו אלא דווקא בקריאה בציבור, או כשמוציא ציבור ידי חובתן. אך מסתימת שאר הפוסקים לא משמע חילוק זה.

ד' פסוק שמתחילתו נאמר ע"י משה רבינו וישראל פסקי פסקי ליכא איסור לחלקו, ובעין שירת הים כדאיתא [סוטה ל:] משה אמר אשירה לה' והם אמרו אשירה לה'.

ה' וכן פסוק שנאמר בו באמצעו 'לאמור' או 'ואמרת' ניתן לומר משם ואילך.

זהו חילוק שאינו מפורסם, אבל כך מיישב בעל שפת אמת [בהגדה שלפסח, ליקוטי יהודה, דף ב'], את מה שאנחנו מתחילים בהגש"פ 'עבדים היינו לפרעה במצרים', הלוא זהו לשון פסוק, אבל הפסוק עצמו הוא לא כך, אלא מתחיל [דברים ו', כ"א] וְאָמַרְתָּ לְבָנְךָ עֲבָדִים הָייְנוּ לְפָרְעָה בְּמִצְרַיִם וגו'. ועוד שאלות כמו זה. לכן אומר השפת אמת, כי 'ואמרת לבנך' וכיו"ב שאמרו, בזה מותר להפסיק, לכן אפשר להתחיל מ'עבדים היינו' ואילך. כי הפסוק עצמו אומר לו להפסיק ולומר יעוש"ב.

ומזמור שלם בסוף, למרות שזה יותר מג' פסוקים. כך לפי הפשט. ולפי הסוד, האות וא"ו היא כנגד מדת התפארת, וגם על כך דיברנו בזמנו [שם].

יתכן כי לפי דעת הלבוש, האומר כי מה שחז"ל אמרו שתיקנו שלושה פסוקים כנגד תורה נביאים וכתובים, ועשרה פסוקים כנגד עשרה בטלנין וכנגד עשרת הדיברות, כנגד כך וכנגד כך, זה הכל בגדר רמזים, אסמכתאות. אבל העיקר הוא – כך אומר הלבוש שנראה לו – כי אין קריאה פחות מכך. דהיינו, החשיבות של קריאה היא עשרה פסוקים. וכן לכל עולה שלושה פסוקים. דבר חשוב, הוא שלושה. זהו עיקר הטעם. אפי' שבגמ' זה לא מוזכר, כך הוא סובר. אולי לפי דבריו זה גם מיושב, כי לא מתאים לקרוא פחות מג' פסוקים בהתחלת פרשה, ופחות מג' בסוף, כי כבוד התורה הוא דוקא באופן הזה.

המשך בעניין הדין 'כל פסוקא דלא פסקיה משה, אנן לא פסקינן ליה', ושהרמב"ם לא הביא דין זה להלכה משום שבספרו 'משנה תורה' אינו מביא דברים שאינם ממש "הלכה", או שנשמט ממנו.

ישנו כלל ידוע, וכמה שהוא ידוע הוא לא ברור להלכה ולמעשה, זהו העניין של 'כל פסוקא דלא פסקיה משה, אנן לא פסקינן ליה'. הדבר מוזכר בגמרא בשני מקומות, במסכת תענית דף כ"ז ע"ב, ובמסכת מגילה דף כ"ב ע"א. ומי שיעיין בפסקי תשובות [סימן נ"א], יראה שהוא עומד על השאלה אשר דנו בה בהרבה ספרים, כי במציאות רואים שמפסיקים בהרבה פסוקים, כגון בתפילות וכו'. בהרבה עניינים, אומרים חצאי פסוקים. לכאורה, מה עם הכלל הזה? 'אנן לא פסקינן ליה'?

גם הערב במוצאי שבת, כאשר אמרנו ברכת הלבנה, אמרנו 'תפול עליהם אימתה ופחד בגדול זרועך ידמו כאבן', למה לא גמרנו את המשך הפסוק, 'עד יעבור עמך וגו'?' וכן בקידוש, 'על כן בירך י"י את יום השבת ויקדשהו', הרי זהו גם כן חלק מפסוק. וכהנה וכהנה, אפשר למנות עשרות מקומות, שלכאורה אינם מסתדרים עם ההלכה הזאת.

הפסק"ת שם מביא עתה עוד חילוק, והוא מפורסם, וזהו אצלו החילוק הששי, ו' יש אומרים שאתנח(ת)א שבאמצע פסוק, הוי כגמר הפסוק, וניתן לומר עד שם או משם ואילך.

עוד מעט נראה, כי ישנם האומרים כך גם לגבי זקף קטן, אולם הוא לא מזכיר זאת שם.

ז' ויש אומרים דליכא איסור דכל פסוקא דלא פסקיה וכו' אלא כשמתחיל מתחילת הפסוק ומפסיק באמצעו, אבל אם מתחיל מאמצעו וגומרו אין זה בכלל האיסור.

האיסור הוא להפסיק באמצע, אבל אם אתה אומר את החלק השני שלפסוק, אין בכך בעיני. חילוק זה מיישב רק חלק מן המקומות.

ח' אם מפסיק באמצע פסוק כשבדעתו לגמרו לאחר זמן ליכא איסור, ואף יפסיק באמצע לעניית דברים שבקדושה וכדו', כיון שבדעתו להשלים הפסוק.

ט' ויש המוסיפים שגם אם לא הוא המשלים, אלא משמיע חלק מהפסוק לאחרים, והשומעים משלימים החלק השני, נמי שפיר דמי.

שאלה מהקהל: אם כאשר אחד אומר חלק מהפסוק ואחר ממשיך מותר, אם כן מדוע לא הסכים רב לשמואל דאמר פוסק, הלא שני אנשים הם?

תשובת מרן שליט"א: בגלל שאין קשר ביניהם. כל אחד הוא קריאה נפרדת.

י' ובמאירי [סוכה לח:]: מצינו שכתב שרק בתורה ובנביאים נאמר האיסור ולא בכתובים, ובאחרונים נשאו ונתנו בזה הרבה.

י"א רק בתורה, ולא בנביאים וכתובים. וי"א שזה נוהג בכל התנ"ך. לגבי כל הפרטים הללו, ישנה מחלוקת.

והוא מסיים בזה"ל, כבר כתב אחד מגדולי הדורות – זהו בעל דברי חיים, בחלק יו"ד סוף סימן ס' – אין בזה כלל ברור, והנח להם לישראל, אם אינם נביאים בני נביאים הם. ואם הלכה רופפת בידך, הלך אחר המנהג.

בקיצור, 'כל הדברים יגעים'. בכל התירושים ישנם עיקולי ופשורי'.

למעשה, מה שנראה לענ"ד בס"ד כדבר המתיישב ביותר הוא, שזה לא רק אם אומרים זאת בדרך קריאה, כפי החילוק הראשון שהביא הפסק"ת, אלא גם אם אומרים זאת בטעמים, כמו קריאת ספר תורה, וכמו שמדובר בגמרא על קריאת התורה בראש חודש, וכן במעמדות שהיו בזמן בית המקדש. או כפי רבי חנניא עם התשב"ר, כמו שאמרנו כי בזמנם התשב"ר היו קוראים בטעמים. הרב בזמנם היה מלמד תלמידים בטעמי המקרא, כפי שנוהגים אצלינו התימנים עד היום. וכלשכן בספר תורה, כמו שאמרנו. אם אדם אומר פסוק בטעמיו כמו בקריאת ס"ת, אזי הוא צריך לגמור אותו עד הסוף.

אם הולכים בדרך הזאת, כמעט ואין שום קושיא. מה שנשארה קושיא – אבל בעז"ה יש לנו תירוץ עליה – זה לגבי מה שכתבו הפוסקים בעניין י"ג מדות, לגבי היחיד. אמנם אנחנו התימנים נוהגים, שכאשר אין עשרה, אומרים מצפץ מצפץ, דהיינו בא"ת ב"ש. אבל הרבה פוסקים אומרים לומר אז את הפסוק בטעמיו, ובאופן הזה לא נחשב שאתה אומר דבר שבקדושה ביחיד, כי אתה אומר זאת כביכול אתה קורא פסוק. אולם קשה ע"ז לכאורה, כאשר הוא קורא בטעמים את הפסוקים ושמות ל"ד, וי' ויעבר' וי' ועלפניו ויקרא' וי' | וי' אָל רחום וחנון אָרְךָ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וְאֱמֶת. בסדר. זהו פסוק אחד שלם. מהו הפסוק השני? נָצַר חֶסֶד לְאֱלֹפַיִם נִשְׂא עֵינָו וּפָשַׁע וְחַטָּאָה וְנִקְהָ לֹא יִנְקָה פֶקֶדוֹ עֵינָו אַבּוֹת עַל־בָּנִים וְעַל־בָּנִים בָּנִים עַל־שְׁלֵשִׁים וְעַל־רִבְעִים. נו, כיצד עוצרים במלה זנקה, ולא אומרים את המשך הפסוק, לא ינקה, פוקד עון אבות על בנים ועל בני בנים וגו'? כיון שזה כבר לא מי"ג מדות שלרחמים, עוצרים במלה זנקה. דבר זה צריך ליישב, אם אומרים זאת בטעמים. הקושיא אינה עלינו התימנים, כי בלאו הכי איננו נוהגים כך.

שערי יצחק – השיעור השבועי

סוברים שהדבר אסור, וגם הרמב"ם בהלכות תפילה מביא את זה, שבראש חודש חוזרים על פסוק ואמרת וגו'.

אם אנחנו לוקחים את הסוגיא עם הרמב"ם, יוצא שהרמב"ם סובר שאסור להפסיק, לכן הוא אומר לחזור על פסוק ואמרת וגו'. אבל הרמב"ם, לא כתב מה הטעם. אם הרמב"ם היה אומר לחזור על פסוק ואמרת וגו' ולא להפסיק כיון שאסור, הדבר היה טוב. אבל מי שקורא רק את הרמב"ם, איננו מבין למה. הרמב"ם אומר לחזור. למה? הוא לא כותב. צריך לחפש במפרשים, בגמרא, במקור. מהרמב"ם עצמו, אי אפשר להבין שזאת היא הסיבה. אף אחד אינו גאון עצום כזה, להעלות על דעתו דבר זה, אם אינו יודע את הגמרא. גם נפקא מינה לגבי תינוקות של בית רבן, כי לולא ההכרח אסור להפסיק.

לזו הדבר היה מותר, הוא היה עדיף. שהרי כאשר חוזרים על פסוק ואמרת וגו', ישנו חשש משום הנכנסין, אז רואים לכאורה שהדבר אסור.

על שאלה זו, עמדו גדולי עולם, כגון בשו"ת זכרון יהודה (גריןוואלד הובא בס' להורות נתן), וכן הגאון רבי עקיבא איגר וכדלקמן ד"ה שו"ד, והגאון רבי ישעיה פיק, והם לא מצאו ידיהם ורגליהם בבית המדרש. נשאלו ללא תירוצו על השאלה הזאת.

תלמידו של הגרע"ק איגר, רבי אליהו גוטמאכר, אומר דבר מפליא. לדבריו, הרמב"ם אכן סובר שהדבר מותר, ואין הלכה כזאת. לפי הרמב"ם והשלחן ערוך, אין איסור כזה. לדעתם הדין הזה אינו להלכה, אליבא דידיה.

כך כתוב בשו"ת ר"א גוטמאכר [שו"ת אדרת אליהו ח"א, אור"ח סוף סימן נ"ז], אני תמיה עוד יותר על המג"א, הלא הרמב"ם שלא הניח שום דין בתלמוד, מדוע לא הביא דין זה דלא פסקינן באמצע הפרשה, או באמצע הפסוק.

ואם יאמר שפוסק כרב לדלג, מוכח דסבר דאין פוסקים באמצע קרא, ידענא דאין זה דרכו של

אולי זאת הסיבה שאיננו נוהגים לומר זאת בטעמים, אלא מעדיפים להחליף את זה בא"ת ב"ש, כי אולי בטעמים הדבר אסור.

לפי זה יש ליישב מה שהקשה בספר שורש החיים דף צ"ו סוף ע"ב שעדיף ליחיד לומר קדושה דיוצר בטעמיה ולא כמנהגינו דאומר קדוש ה' וכו', שלא להפסיד אמירת קדוש קדוש וכו' יעו"ש. דאדרבה כיון שאין כאן פסוק שלם, אין לומר זאת בטעמים. אך בקדושה דסדרא הרי אומרים פסוק שלם. ואולי מפני שחציו הראשון אומר שליח ציבור לבדו. איתמר].

ולפי אלה האומרים, שכאשר ישנו טעם אתנחא אפשר להפסיק, א"כ יש להם תירוצו גם לגבי נדון זה, כי במלה זחטאה' ישנה אתנחא, ומוסיפים לאחר מכן רק מלה אחת, זנקה', ומלה אחת אין בכך חשיבות ועניין. וכדלקמן [ד"ה ולאחר] בשם הגרי"ח.

זהו תירוצו מחוכם, אבל זה תירוצו. אי אפשר להתווכח איתו.

*

בכל אופן, הקושיא העצומה היא, שהרמב"ם והשלחן ערוך לא מעתיקים את ההלכה הזאת כלל. כל פסוקא דלא פסקיה משה, אנן לא פסקינן ליה, לא מובא בכל ספרי הרמב"ם, ולא בטור ובשלחן ערוך. הם התעלמו מההלכה הזאת. רק האחרונים מביאים זאת, כגון המגן אברהם וכו'.

וקשה להגיד שהרמב"ם אינו סובר זאת, שהרי נפקא מינה לגבי קריאת ראש חודש, כי בגלל הטעם הזה של 'כל פסוקא דלא פסקיה משה וכו', לכן בר"ח אנחנו חוזרים על פסוק ואמרת וגו', ולא מפרידים את הפסוק השלישי. כך מסקנת הסוגיא שם בגמרא, 'הלכתא דולג', דהיינו שהקורא חוזר על הפסוק. אם היה מותר להפסיק, היינו מעדיפים להפסיק את הפסוק השלישי במלים 'אשר תקריבו לי"י', כפי דעת שמואל, והלוי היה צריך להתחיל 'כבשים בני שנה'. לפי שמואל, זה מה שהיה צריך לעשות. והסיבה שאיננו עושים זאת, היא מפני שאנו

הרמב"ם, דמכאן לא ידע אדם את הדין בעלמא. אי אפשר לסמוך, כי מכך שהרמב"ם אמר לחזור על פסוק ואמרת וגו', נבין שהסיבה היא כיון שאסור לחתוך את הפסוק. זאת לא הדרך. אי אפשר להוציא דבר כזה מהרמב"ם. לא מבינים זאת, צריך לכתוב את הדבר במפורש. אם הרמב"ם היה כותב את הטעם, נחא. אבל הוא לא הזכיר כלום, מהעניין הזה. וכן לא ימלט שהיו הטור והש"ע מביאים דין זה, שבלמדו עם תינוקות, פוסקין.

אמנם נראה שסוברים, דלפי המבואר בגטין דף וי"ז ע"ב אם כותבין ג' או ד' תיבות בלא שרטוט, הוי כל פלוגתתם עבור השרטוט, ותיפוק ליה דאין פוסקין באמצע הפסוק.

הוא בא ואומר, שהם סוברים שהדבר מותר. והראיה, כי הרי הגמרא בגטין דף ו' דנה לגבי שרטוט, והרמב"ם מביא זאת להלכה, כי שתי תיבות מותר לכתוב בלי שרטוט, אבל שלוש לא. וישנו מאן דאמר, ששלוש כן וארבע לא. נו? אז כל המחלוקת היא, לגבי שרטוט, האם שלוש או ארבע. אבל יותר מארבע, הדבר אסור רק מצד דין שרטוט, כיון שאסור לכתוב פסוק ללא שרטוט.

לכאורה זאת טענה. ישנא סוגיא, והיא כן הובאה על ידיהם להלכה, שמותר לכתוב שתי תיבות או שלוש תיבות. לא ניכנס כעת לסתירה בדברי הרמב"ם, כי במקום אחד הוא פסק כדעת רבי יצחק, ובמקום אחד הוא פסק כמו המתניתא, הרי ישנה שם מחלוקת בגמרא בגטין, וברמב"ם בהלכות יבום וחליצה ובהלכות ספר תורה ישנה סתירה, אבל זאת עוד סוגיא בפני עצמה.

בכל אופן, עד שלוש או ארבע, רואים שמותר לכתוב. לכאורה, איך אפשר לכתוב? הרי כל פסוקא דלא פסקינן וכו'? שמע מינה, שהדבר מותר. א"כ אומר הר"א גוטמאכר, כי מכאן הוכיח הרמב"ם, שזה לא להלכה, ולכן הוא דוחה את הסוגיא הזאת.

אלא ודאי נדחה כל זה מההלכה, ומותר לפסוק באמצע פסוק, ומכ"ש באמצע הפרשה. ולכן

מבואר ביו"ד סימן רפ"ד שמותר לכתב פסוקים ותיבות.

זהו מהלך 'עצמאי'.

ואם מותר באמצע פסוק, כ"ש באמצע פרשה וכו'.

ואם תשאל אם כן, אם הדבר מותר, למה בכל זאת הרמב"ם כתב לחזור על פסוק ואמרת וגו'? התשובה שלו היא, כי ישנה לכך סיבה אחרת. הוא אומר מהלך חדש. הסיבה שאנו חוזרים על פסוק ואמרת וגו', למרות שלפי מה שיוצא לו עפ"י הסוגיא בגטין מותר להפסיק באמצע הפסוק, היא מפני סיבה אחרת.

והא דפסקו כרב לדלג ולא לפסוק, דסברי דצריך בפשיטות לקרוא דוקא שלשה פסוקים. והגמ' דנתן טעם, דרב לא סבר פוסק, משום דלא פסקינן באמצע הקרא, הוא לבאר מאן דסבר כן. אבל לדידן יש טעם אחר, שלפי שאין קורין בתורה פחות משלשה כתובים – צ"ל 'פסוקים' – כמבואר במגילה דף כ"א וכ"ב ובש"ע סימן קל"ז סעיף ב', וכתב הלבוש הטעם ששיערו חז"ל דג' פסוקים הוי קריאה חשובה.

זהו הלבוש שהבאנו מקודם. נראה שכוונתו לומר, כי לפי הלבוש, יש למצוא טעם חדש למה אי אפשר לקרוא שני פסוקים וחצי, ולכן חובה לחזור על ואמרת וגו', כיון שצריך להיות 'קריאה חשובה', ושנים וחצי זה לא חשוב. קריאה חשובה, זה שלושה פסוקים מלאים. אילו היה הטעם, כנגד תורה נביאים וכתובים, אם זהו רק 'כנגד', אזי גם שני פסוקים וחצי יכול להיות 'כנגד'. זה גם כן 'כנגד', למרות שזה רק שנים וחצי. זה מתאים. אבל 'חשוב', זה כבר לא חשוב. שלם הוא חשוב.

לאחר מכן הוא דן בדברי הגמרא בברכות, וכן הא דלא קבעו לומר בק"ש כרע שכב כארי, סבר הרמב"ם דאינו רק לפום מאן דסבר פסקי, ולדידן לא צריכין לזה, מטעם דהא ע"כ צריכה לפי ציצית עבור החמשה דברים שאמר ר' יהודה בר חביבא בברכות דף י"ב, ותו ממילא לא בעי לתקן יותר. והא דלא פסקיה באמצע הקרא, אינו אלא מנהג בעלמא, ולא מדינא.

שערי יצחק – השיעור השבועי

איתמר חיים כהן שליט"א בזה"ל, והרי בספר תורה אין דין שלא כסדרן, ומשמע אפילו בתיבות. גם אבא מארי זלה"ה שהיה סופר מומחה, הרבה פעמים היה כותב תיבה אחת או יותר מתחילת כל שיטה, ואחר כך משלים. ואפילו במזוזות, היה לוקח קלף של כמה מזוזות, וכותב שיטה ראשונה מתחילת כל מזוזה, ואחר כך שיטה שנייה וכו', אף שאין הפסוק נשלם בסוף השיטה. עכ"ל נר"ו. ויישר חיליה לאורייתא.

בספר ברכת אברהם, למו"ר הרה"ג אברהם ארלנגר – אני אומר עליו מו"ר, מכיון שהוא היה אחד מרבתי בישיבת קול תורה בעיקורת ירושלים ת"ו – הוא אומר ועמ"ס מגילה דף כ"ב ע"א דבר חידוש. וז"ל, הרמב"ם גם השמיט דינא דגמ' דסוגיין, דפסוקא שלא פסקיה משה אנן לא פסקינן ליה, וכאן אין לומר דרק בסדר הקריאה שקבעו חז"ל, ואינו אלא טעם למה נקבע סדר זה, ושאינן כאן איסור, דאם כן למה לא התיר רבי חנינא לפסוק אלא לתשב"ר, הרי אין כאן סדר קריאה.

ונראה דצ"ל דס"ל לרמב"ם, דאין כאן איסור מדינא, אלא הנהגה. שהרי חזינן דהיכא דלא אפשר באופן אחר התירו, ולרב עדיף להפסיק מלדלג, וגם לשמואל י"ל דלולא העצה של דילוג, ג"כ היה מתיר לפסוק, ורק דס"ל דעדיף לדלג. ומזה י"ל דמשמע לרמב"ם שלא נאמר איסור עפ"י הלכה, אלא שאין ראוי להפסיק באמצע פסוק, אם לא לצורך. ובהנהגות מצינו הרבה שלא מובא ברמב"ם.

שו"ר בענל"מ בברכות שם – נראה כי את הספר עינים למשפט' הוא לא מזכיר בצורה מלאה, כיון שהוא בריסקר, והספר עינים למשפט שייך לתחום אחר, לכן הוא כותב אותו בראשיתיות, בענל"מ. נעלם, העלים אותו... עינים למשפט, חיבר הרב יצחק אריאלי, שהיה ר"מ בישיבת מרכז הרב. והמ"י. אמנם בכמה וכמה מקומות הביאו בברכת אברהם בשמו המפורש, בלי ראשי תיבות – שמובא בשם רע"א שכבר תמה על מה

ולחכי השמיטו הפוסקים כל הדינים אלו. כ"ז נראה שהיה דעת הרמב"ם והטור והש"ע. רק הב"י הביא דעת התוס', ובש"ע השמיטו.

והיוצא לנו, דרך התוס' והר"ן סברי שיש להקפיד שלא לפסוק באמצע, אבל אינך ראשונים לא סברו כך. ואף לשיטת התוס', היכא שמיירי שיש איזה תועלת ואיזה נגיעה, או חביבות מצוה והידור מצוה, גם הם סברי דמותר להפסיק.

הדברים הללו, הינם בגדר 'תורה חדשה', במחילה מכבוד תורתו הרמה. זהו דבר שאף אחד לא שיער אותו, להגיד מהלכים חדשים כאלה, שהרמב"ם בונה לעצמו בניינים, סוגיא פה וכנגדה סוגיא שם, ושזה נדחה וכו'. ובסופו של דבר להגיד, כי מה שאנחנו לא מפסיקים באמצע הפרשה, זה רק מנהג בעלמא ולא מדינא. אינני יודע. אם הרמב"ם היה כותב שזהו מנהג, ניחא. אלו ממש בניינים גבוהים ללא שום יסוד. הרמב"ם לא כותב שזה מנהג. הדברים קשים מאד. המהלך שלו, חידוש גדול מאד. ואין לו חבר.

וגם הראיה שהביא משרטוט, לספר תורה, תמוהה. שם מדובר לגבי כתיבה, וכאן מדובר לגבי קריאה. אם מותר לכתוב חצי פסוק, וכי פעם שמענו כי לסופר שכותב ס"ת אסור להפסיק באמצע הפסוק? אולי נאמר, כי לדעת אלו האומרים שאם זה על דעת להמשיך, אין בעיני, כי הוא מתכוין להמשיך. אבל בכל אופן, כתיבה וקריאה אלו שני דברים, אז איך הרמב"ם משווה ביניהם. בגלל שמותר לכתוב חלק מן הפסוק, זאת ראיה שאפשר גם לקרוא רק חצי מהפסוק?

ובפרט לפי מה שאמרנו, שהמדובר כאשר קוראים עם הטעמים, אז אין קשר. כי כאשר זה עם הטעמים, הדבר הפסוק צריך להיות כפי שהוא ניתן למשה רבינו מסיני. אבל כשאני כותב, אפי' אם אני מוציא בפה, אין בכך דינים של קריאה. הדברים נשמעים מחודשים מאד.

ולגבי מה שהוכחנו מטעם וכי סופר אסור להפסיק באמצע פסוק, הוסיף כאן ידידנו הרב

שהשמיטו הפוסקים דין זה. ואולי כדברינו יש למצוא יישוב.

הוא מתרץ דבר, שלכאורה מתקבל. דהיינו, הרמב"ם סובר, לגבי מה שכתוב בגמ' כל פסוקא דלא פסקיה משה, אנן לא פסקינן ליה, לא כתוב שאסור להפסיק, א"כ אפשר לומר כי זאת רק הנהגה אבל זה לא ממש איסור. והרי רואים, כי במחלוקת רב ושמואל שם, הנדון הוא מה עדיף? לרב, ישנה עצה של דילוג, לכן הוא אומר שעדיף כך. למה להפסיק, אם אפשר לדלג? וזאת כיון שהוא חושש לגזירה משום הנכנסין. ושמואל אומר, אני מעדיף לחשוש לעניין הזה, מאשר לחשוש לגזירה משום הנכנסין, לכן עדיף להפסיק את הפסוק. א"כ רואים, שזה אינו איזה עניין של איסור חמור, ואולי לא צריכים אפי' להגיע ל'איסור חמור' אלא שזהו אינו גדר איסור. אם זה היה איסור, אי אפשר היה לעקוף את זה. זהו רק עניין של עדיפות. ישנו נדון, את מה להעדיף? ככה או ככה?

לגבי מה שהוא כותב, 'זה לא איסור מדינא אלא הנהגה', זבנהגות מצינו הרבה שלא מובא ברמב"ם, אולי הסגנון כאן הוא קצת מטעה, כי ברגע הראשון היה נראה שהוא מתכוין לומר במלה 'הנהגה', כביכול שזהו עניין כמו של חסידות, אבל לא בדיוק חסידות. מעין מדות טובות, אבל בענייננו זה לא בדיוק מדות טובות. עכ"פ מובן שהם דברים שהרמב"ם לא מביא אותם.

כגון למשל מה שכתוב לגבי אדם שקוראים לו לעלות לס"ת ואינו עולה, שמקצרים ימיו, שנאמר 'כי היא חייך ואורך ימיך'. הרמב"ם לא מביא את זה. למה הרמב"ם אינו מביא זאת? כי הוא לא סובר כך? ישנה סיבה לרמב"ם לא להביא הלכה כזאת?

אותו הדבר לגבי 'משנכנס אדר מרבין בשמחה', הרמב"ם לא מביא את זה. וכי הוא חולק על כך? את 'משנכנס אב ממעטין בשמחה' הוא כן מביא, אבל את 'משנכנס אדר מרבין בשמחה' הוא לא מביא ועיין שיעור

מוצש"ק ואתחנן ה'תשס"ט ומוצש"ק תרומה ה'תש"ע. לכאורה אין סיבה שלא להביא זאת.

אפילו את העניין להגיד דברי תורה על השלחן, שזהו דבר המפורש בפרק שלישי במסכת אבות, הרמב"ם לא מביא. וכהנה וכהנה, דברים שהם לא ממש 'הלכות', הרמב"ם לא מחוייב להביא אותם בחיבורו. לפעמים הוא מביא דברים חשובים כאלה, ואפילו מוסף מעצמו, אבל אין קושיא על מה שהוא לא מביא. כי לא היה בתכנית של הרמב"ם להביא גם את הדברים האלה, שהם לא ממש 'איסורים'.

אם בעל ברכת אברהם התכוין לכך, אזי הדבר קצת קשה. כי מדברי הגמרא נראה, שזהו כן איסור. כתוב בגמ', 'צער גדול היה לי אצל ר' חנינא הגדול, ולא "התיר" לי לפסוק אלא לתינוקות של בית רבן'. הוא לא 'התיר' לו להפסיק. משמע שהנדון על דבר שאסור.

מה נגיד? שזהו לאו דוקא. לפעמים מוצאים כתוב 'אסור', וזהו לאו דוקא. הריטב"א אומר, לגבי מה שכתוב 'אסור לאדם למלא פיו שחוק בעולם הזה', כי זהו לא ממש איסור. אם כן אותו הדבר אפשר אולי להגיד בנ"ד, כי הלשון הזאת היא לאו דוקא.

אבל, לא נראה. משמע שזהו כן עניין הלכתי. שהרי בגלל העניין הזה, רב מוותר על גזירת הנכנסין. הרי כשחוזרים על פסוק ואמרת להם וגו', יוצא שקוראים שני פסוקים סמוך לפרשה. מי שייכנס כעת, כאשר הלוי מתחיל ואמרת להם, יכול לחשוב שהכהן קרא רק שני פסוקים. אולם רב בנ"ד לא חושש לכך. אם כן, אם העניין שלא להפסיק הוא רק בגדר 'הנהגה טובה', מסתבר שזאת לא סיבה מספיקה, כי העניין של 'מפני הנכנסין' הוא חשש יותר הלכתי.

אז כנראה, לא לכך התכוין בעל ברכת אברהם. הוא התכוין, שאלו דברים רק בגדר 'ראויים', או 'לכתחילה', אבל הם כן הלכות.

אולם אם הדבר כן, אזי 'נפל פיתא בבירא'. כיצד הרמב"ם לא מביא דבר שהוא הלכה

שערי יצחק – השיעור השבועי

וזהו. בכדי לא להסתבך עם דברים שאין להם בסיס ויסודות.

בכל אופן, ישנו נתיב כזה. מי שיש לו דרך אחרת, קשה לסתור זאת. ישנם כאלה הסוברים אחרת. אבל לפי מה שאני מרגיש, אני שלם יותר עם הדבר הזה.

וגדולה מזו מצינו שלא נזכר בטור פרטי לאו דאורייתא דבל תשחית, אלא רק איזה פרט דרך אגב, ומרן בשלחן ערוך נמשך אחריו. איתמר. ועניינים רבים יש כי האיי גוונא.

ביאור דעת הרמב"ם לגבי מאמר חז"ל 'אחד מבני החבורה שמת, תדאג כל החבורה כולה, האם מדובר במת גדול או מת קטן, וראיה מדברי הלחם משנה כדברינו לעיל בדעת הרמב"ם.

כאשר הספדנו בבית ידידנו הרב ליאור מאיר מועלם הי"ו, הזכרתי לגבי בנו ישי ז"ל, את מאמר חז"ל [וכדלקמן] אחד מבני החבורה שמת, תדאג כל החבורה כולה.

הרמב"ם מביא זאת בהלכות אָבֵל [סוף פרק י"ג, הלכה י"ב] בזה"ל, כל מי שאינו מתאבל כמו שציוו חכמים הרי זה אכזרי, אלא יפחד וידאג ויפשפש במעשיו ויחזור בתשובה. זאת הרישא.

ובסיפא אומר הרמב"ם, ואחד מבני חבורה שמת תדאג כל החבורה כולה.

לגבי הרישא, כתב הכסף משנה [שם], כל מי שאינו מתאבל וכו'. דברי רבינו ראויים אליו.

המקור הזה, נשמט מאיתנו. זאת אני אומר על עצמי, ש'נשמט' ממני... הרי בזמנו דיברנו [שיעור מוצש"ק תצוה ומוצש"ק ויקהל ופקודי שנת התשפ"א] לגבי המקומות שבהם המגיד משנה ושאר מפרשי הרמב"ם כותבים בלשון הזאת, 'דברי רבינו ראויין אליו'. הבאתי שבע מקומות, ואת זה לא הבאתי. לא ראיתיו אז. אבל האמת היא, כי בזמנו לא חיפשתי את כל המקומות, אלא הבאתי מה שנזדמן לי. א"כ זה לא 'נשמט', כי לא התכוונתי מעיקרא להביא את הכל.

בכל אופן, איך שיהיה, דבר זה רק מחזק את מה שאמרנו בזמנו, כי הפשט הוא כפישוטו. דהיינו, מכיון שאין לכך מקור בש"ס, כותבים

לכתחילה? בשלמא לגבי הנהגות, כפי הדוגמאות שהבאנו לעיל, מובן למה הרמב"ם אינו מביא. אבל דבר שהוא הלכה לכתחילה? לכן, תירוצו נראה דחוק.

אין לנו אלא לומר, כפי שדיברנו בעבר ושיעור מוצש"ק קדושים, ומוצש"ק אמור, ומוצש"ק בחוקותי שנת התשע"ט, הבאנו בשם החזון איש ועיין בספר באר שרים על הרמב"ם הלכות נזקי ממון, מבוא הערה ב', עמוד 11, כי אין ברירה, רואים בהרבה מקומות ברמב"ם שנשמטו ממנו דברים. הוא לא 'השמיט', אלא נשמט לו. ישנם הרבה דברים, שילית נגר ובר נגר דליפרקינהו'. דברים שהרמב"ם לא כתב אותם, ולא מוצאים שום סיבה מדוע הרמב"ם לא הביא אותם, ועל כרחנו לומר שנשמט ממנו. כי אלו דברים, שלא מסתבר שהרמב"ם חולק עליהם, שאינו פוסק אותם להלכה, ובכל זאת הם לא מובאים בחיבורו. א"כ אין מה לעשות, אלא לומר שנשמט ממנו. אבל ההלכה היא נשארת כך. כפי שהרחבנו על כך בזמנו. בדרך זו מתיישבים הרבה דברים הנראים קצת תמוהים, אבל האמת מדברת מצד עצמה, 'ניכרים דברי אמת'.

שאלה מהקהל: אבל בנ"ד, גם הטור והש"ע לא הביאו זאת?

תשובת מרן שליט"א: זה בעיקבות הרמב"ם. כגון למה בטור ובש"ע לא מובאת ההלכה, של 'חובה להקביל פני רבו ברגל' נראה כי זה בגלל שהרמב"ם מביא זאת שלא במקומו, מבחינתנו, בהלכות תלמוד תורה. כשהם סידרו וערכו את ספריהם, הדין הזה כיון שלא היה במקומו, ולכן הם שכחו ממנו אז. אמנם ישנם כאלה המפלפלים לתרץ זאת, כגון הנודע ביהודה, כי בזמן הזה אין הקבלת שכינה אז גם אין הקבלת פני רבו וכו', פלפולים שלמים שאין להם יסודות בגמרא, בניינים חדשים שאין להם מקור בש"ס.

לכן אני בעניי אומר, כי הדרך הישרה היא, כך היא הישרות, יותר טוב להגיד כמו החזון איש, שהדבר נשמט מהרמב"ם. תגיד את האמת

מפרשי הרמב"ם בלשון הזאת. לאפוקי מדברי בעל מעיל צדקה, אשר העמיס כאן פירוש אשר קשה לדחוק אותו בדברי הרמב"ם. לדבריו זהו עניין אישי, שקשור לרמב"ם עצמו, כמו שהרחבנו אז.

אבל נראה כי האמת שהכוונה במושג 'דברי רבינו ראויים אליו', שאין מקור לכך. והרמב"ם כתב זאת משכלו, וביראת שמים שלו. זאת ה'תורה' של הרמב"ם.

אולם לגבי הסיפא, 'אחד מבני החבורה שמת תדאג כל החבורה כולה', על כך מציינים הכסף משנה, וגם הלחם משנה את הגמרא במסכת שבת, בפרק ר' אליעזר דאורג (דף ק"ו).

המעניין הוא, שהרמב"ם הקדים את החידוש שלו, לפני שהביא מה שכתוב בגמרא. אולם לפי מה שנגיד בהמשך, בעזרתו יתברך, הדבר יובן.

שואל הלחם משנה בזה"ל, תדאג כל החבורה וכו'. בפרק ר"א דאורג (דף ק"ו). אמרו אמרי לה במת קטן, ואמרי לה במת גדול. ורבינו לא פירש, משום דלא נ"מ כלל לענין דינא. דהיינו, בגמרא ישנו נדון, על מי המדובר 'אחד שמת?' האם הוא הגדול שבהם, או הקטן? מביאה הגמ' שתי דעות, י"א קטן וי"א גדול.

דרך אגב, הלח"מ הפך את הסדר שבגמרא. בגמ' כתוב בהתחלה גדול, ואח"כ קטן. הדבר מראה, שהוא כתב זאת מן הזיכרון.

רש"י שם מסביר את ההבדל, דמת גדול – יש לדאוג הואיל ושלטה מדת הדין בראש הבית: ואמרי לה דמת קטן – שבקלקלה מתחילין מן הקטן. א"כ ישנן סברות לכאן ולכאן.

בכל אופן הלח"מ מסביר, כי הסיבה שהרמב"ם אינו מעתיק זאת, היא מפני שאין מכך נפקא מינה כלל לעניין דינא.

בספר שלחן גבוה [סימן שצ"ד] הביא את דברי הלחם משנה הללו, וכותב בזה"ל, אצלי נפקא ונפקא. הוא מקשה עליו. מה הפירוש, שאין מכך נפק"מ? דאי הלכה כמ"ד גדול, א"כ אם מת קטן לא צריך לדאוג. ואי הלכה כמ"ד קטן,

אם מת גדול א"צ לדאוג. כיצד הלח"מ אומר, 'לא נפקא מינה?'

ועוד קשה, למה השמיט מימרא קמייתא דמת אחד מן האחים? הרי בגמרא שם, ישנן שתי מימרות. האחת, 'אחד מן האחים שמת, ידאג כל האחין כולן'. והשנייה, 'אחד מבני חבורה שמת, תדאג כל החבורה כולה'. א"כ למה הרמב"ם השמיט את המימרא הראשונה?

וכי תימא שמימרא פת"תא דחבורה, נפקא מכ"ש האחים, א"כ תקשי לרבי יוחנן דנקט תרוויהו. אלא ודאי צריכי וכו'. הוא מסביר שם, למה אי אפשר ללמוד אחים מאחד שמת וכו', ומאריך על כך.

נראה לי, שהלחם משנה התכוין למה שאמרנו מקודם. 'לא נפקא מינה לדינא' היינו, אכן בודאי שישנה נפקא מינה, אבל הרי זה לא 'לדינא'. אין פה 'הלכה'. אם היה נפק"מ לדינא, כגון האם להתאבל או לא להתאבל, נחא. צריך היה הרמב"ם לכתוב זאת. אבל בנ"ד, ישנו עניין 'לדאוג', 'לפשפש במעשים'. בסדר, אלו דברים חשובים, אבל הרמב"ם לא כלל בתכנית שלו להביא עניינים והנהגות של מוסר ויראת שמים. לא לכך מיועד חיבורו. בשביל כך צריך ספר אחר, נפרד. לכן, אינך יכול לשאול למה הרמב"ם לא הביא זאת.

מצד שני, הרי הרמב"ם הביא חלק? לכאורה ח"ו הרמב"ם מטעה אותנו. כי בכך שהוא מביא את המימרא כך, 'אחד מבני החבורה שמת תדאג כל החבורה כולה', מובן כי לא משנה האם מדובר בגדול או בקטן או באמצע. משמע כולם. 'אחד מן החבורה'. לא משנה באיזה גיל. בגמ' ישנו נדון האם זהו הגדול או הקטן, אולם לפי איך שהרמב"ם כותב, משמע שבין גדול ובין קטן, ואפילו כל האמצעיים. א"כ כביכול הרמב"ם הטעה אותנו. והא כיצד?

אלא מאי? חושבני שהלחם משנה קצת קיצר כאן. דהיינו, השלחן גבוה בעצם צודק בשאלתו, למה הרמב"ם לא הביא את המימרא הראשונה, 'אחד מן האחים שמת וכו'? מרש"י משמע, כי מה שכתוב גדול או קטן, זה לא לגבי

שערי יצחק – השיעור השבועי

ושיפחד וידאג וכו', ע"כ הוא הביא מאמר כזה מחז"ל, בכדי להסמיך אותו לדבריו.

לכן הרמב"ם מתחיל עם החידוש שלו. וכן הטור, בשם הרמב"ם. אולם בשלחן ערוך, הדבר הפוך. הש"ע מתחיל עם מה שכתוב בגמרא. בסימן שצ"ד [סעיף ה'] כתב הש"ע כך, אחד מהחבורה שמת תדאג כל החבורה. ובסעיף הבא [סעיף ו'] כתב, כל מי שאינו מתאבל כמו שצוו חכמים ה"ז אכזרי אלא יפחד וידאג ויפשפש במעשיו ויחזור בתשובה. הם התחילו עם הגמרא. אבל הרמב"ם התחיל עם החידוש שלו, ומכך ג"כ ישנה קצת משמעות, שבעצם זהו העיקר מבחינתו, ואת דברי הגמרא הוא הביא רק בדרך אגב, כי הוא בכלל לא היה חייב להביא אותה. הוא רק רצה להסמיך זאת לחידוש שלו, בבחינת שיש לזה מקור. או אולי מפני שהם דברי עצמו, וכמו שמצינו בגמ' אידי דאתיא מדרשא חביבא ליה, עיין יד מלאכי כללי התלמוד כלל י"א. ולכן מרן בשלחן ערוך הקדים דברי חז"ל, שהרי השאר אינם דברי עצמו אלא דברי הרמב"ם.

בכל אופן, עיקר הרעיון הזה שהרמב"ם אינו מביא דברים שהם לא ממש הלכות, זהו בודאי דבר נכון. גם אם לא נסכים לשאר הפרטים. איך שנפרש.

המשך ביאור דברי הגרי"ח לגבי תירוץ היכין ובוועו שכאשר ישנו טעם אתנחא או זקף קטן, אין איסור לחלוק פסוק לשניים, והמשך משיעור קודם לגבי ש"צ שצריך לחזור בסיום קרית שמע על המלים 'ה' אלהיכם אמת' כדי להשלים רמ"ח תיבות, ביאור דעת הסוברים לחזור על 'אני ה' אלהיכם', או להיות לכם לאלהים אני ה' אלהיכם', שאם בטעם זקף קטן מותר להפסיק פסוק ק"ו באתנחא, ותירוץ מרן שליט"א עפ"י נעימת טעם תביר.

הגאון רבינו יוסף חיים בשו"ת רב פעלים [או"ח שאלה י"א] סובר, כי הכלל הזה של 'כל פסוקא דלא פסקיה משה, אנן לא פסקינן ליה', הוא להלכה ולמעשה. שאלו אותו לגבי הפסוק שאומרים בקידוש, על פן פִּרְךָ יְיָ אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת וְיִקְדְּשֶׁהוּ [שמות כ', י'], והוא מתחיל להביא תירוץ.

אם מת אחד מן החבורה, אלא אחד מן האחים. והראיה היא, כי רש"י אומר בזה"ל, 'שלטה מדת הדין בראש הבית'. משמע, הגדול שבאחים.

קשה להגיד, ש'בית' היינו 'חבורה', כפי שנאמר [שמות י"ב, מ"ו] בְּבֵית אֶחָד יֵאָכֵל, וכתרגומו 'בחבורה חדא יתאכיל'. כפי שזוהי ההלכה בש"ס. כי שם לגבי החבורה של קרבן פסח, לא מחייב שיהיה ביניהם קשר, כל מי שנמנה עליו הוא נחשב חבורה, אבל הם לא חברים בעצם, לא מחוייב שהם יהיו ידידים. אבל בנ"ד, לשון 'חבורה' היינו ידידים, ורש"י אומר 'בראש הבית', משמע שרש"י מחזיר זאת כלפי האחים, דהיינו משפחה.

יוצא שהרמב"ם התחכם. את המימרא הראשונה הוא לא הביא בכלל, ולגבי מה ששאלת למה הרמב"ם לא הביא זאת, התשובה לכך היא שהרמב"ם אינו חייב להביא זאת בכלל, למרות שהדבר כתוב בגמרא. ישנם הרבה דברים ללמוד בגמרא, אבל הרמב"ם לא חייב לכלול בספרו את כל החידושים שישנם בגמרא, ובכל ספרי חז"ל. הרמב"ם התכוין בעיקר להביא את הנוגע להלכה ולמעשה, את מה שחובה הוא יכלול. ואם הוא מתנדב ומוסיף עוד דברים, מעתיק מהגמרא וכו' או מוסיף מעצמו, הרי זה לשבת. ברוך יהיה. אבל אל תבוא אליו בטענות, אם הוא השמיט.

א"כ לגבי ההלכה הזאת, אחד מן האחים וכו', שעל כך הגמרא דנה האם המדובר בגדול או בקטן, זאת הרמב"ם לא הביא בכלל. הוא הביא רק את המימרא השנייה, אחד מבני החבורה וכו', ועל כך אין חילוק בין גדול לקטן. א"כ הרמב"ם צודק פה מאד, כי זה קאי על כולם. אבל גם את המימרא השנייה, הרמב"ם לא היה מחוייב לכתוב, והוא כתב זאת כנראה בדרך אגב. כיון שהוא הביא שיפחד וידאג ויפשפש וכו', אז הוא הביא גם את המאמר הזה. בכדי לכתוב את החידוש שלו, כי מי שלא מתאבל כדת וכדין כפי שציוו חז"ל הוא אכזרי,

מובא שם בזה"ל, שאלה. מנהג העולם, לומר בקידוש שבת לשחרית, קודם סברי מרנן, פסוק על כן בירך י"י את יום השבת ויקדשהו. וקשיא לן, והלא זה חצי פסוק, וק"ל כל פסוקא דלא פסקיה מרע"ה לא פסקינן. יורינן ושכמ"ה.

הגרי"ח מאריך שם על כך, ובאמצע הוא אומר, ואחר החיפוש בס"ד, ראיתי להגאון חתם סופר בא"ח סי' יו"ד, שהביא מספר מגן גבורים, שנזכר בו חידוש מספר יכין ובוועז, דהיכא דאיכא אתנח או זקף קטון, פסקינן, ואין קפידא בזה ע"ש. וספר יכין ובוועז מצוי אצלינו, וראיתי דכן כתוב שם בחלק ב' סי' ב', דפיסוק טעמים הלכה למשה, ולכן כל היכא דאיכא אתנ"ח או זקף קטון, חשיב פסקיה משה, ואין כאן חשש, וד"ז הוא הגהת הרצב"ש שם יע"ש. הרצב"ש זהו הרב צמח בן שמעון.

ונראה טעם זה נכון ויציב, וגברא רבא אמר מילתא, דמיתבא דעתא, ומסתבר כוותיה. 'גברא רבא' אמר את החידוש הזה, והגרי"ח מקבל את החילוק הזה. דהיינו, הכלל כל פסוקא דלא פסקיה משה וכו', אל תחשוב שזהו רק בסוף פסוק, אלא גם טעם אתנחא נחשב כמו סוף פסוק, כיון שזהו 'פיסוק'. בגמ' לא כתוב, 'כל סוף פסוקא', אלא 'כל פסוקא', או כפי שיש גורסים 'כל פיסוקא'. אנחנו אומרים 'פסוקים', אבל בקדמונים גורסים 'פיסוקים', כי זהו פיסוק. גם בגמ' בנדרים [דף לז: ועוד, קוראים זאת כך, 'פיסוקי טעמים', כיון שזהו פיסוק. חילוק. הפרדה. א"כ אתנחא זה ג"כ פיסוק, וכן זקף קטון לדעת היכין ובוועז.

והשתא לפי הכלל הזה, נתיישבו כל המקומות שזכרנו לעיל ישוב נכון.

הגרי"ח מתרץ בכך [את הקושיא שנשאל לגבי קידוש], כי בתיבת השביעי יש אתנח, והרי פסקיה מרע"ה, ומן על כן בירך וכו' חשיב פסוק בפ"ע, ואין זה חצי פסוק.

ולאחר מכן הוא מתרץ גם את השאלה שאמרנו לגבי ויעבור וגו', ששם בתיבת וחטאה יש אתנח, ונמצא שם פסקיה מרע"ה לפסוקא. ואומר היחיד רק תיבת ונקח מן הפסוק שאחריו,

ובתיבה אחת אין חשש כלל הנז'. והוא ישוב נכון.

ולפני כן הוא אומר, כי גם לגבי שתי תיבות אין חשש, כגון יום הששי ויכולו השמים, כי המלים יום הששי הן רק שתי תיבות, והחשיבות היא כאשר ישנן שלוש תיבות. בדר"כ רואים שכאשר ישנן שתי תיבות, זה לא נחשב דברי קדושה וכו'. בהרבה דברים, שהן שתי תיבות. כגון לגבי גניזה.

אם כי על לגבי הכלל והחידוש הזה, הייתי מפקפק לדידן. כי אמנם אצלם כמעט ואין פסוק שיש בו שתי מלים, יש רק שלוש מלים, כגון [בראשית מ"ו, כ"ג] וּבְנֵי דָן חָשִׁים, וכן [ויקרא י"ד, נ"ז] וְלִשְׂאֵת וְלִסְפַחַת וְלִבְהָרַת. ישנם י"ג פסוקים, בני שלוש תיבות. ויש גורסים ארבע עשרה. אבל לא פחות משלוש.

אולם אצלינו התימנים, יש בעשרת הדיברות, מה שהם קוראים 'בטעם העליון', הפסוקים 'לא תרצח', 'לא תנאף', 'לא תגנוב', הם בני שתי מלים בלבד. אבל הם יגידו, לא, זה רק בטעם העליון, אבל בטעם התחתון זה לא כך. כנראה כך הגרי"ח סובר. כביכול זהו משהו מיוחד, כי זהו לא עיקר הפיסוק. אבל לדידן, אין לנו את הטעם התחתון, אנחנו התימנים לעולם קוראים בטעם העליון, גם כאשר קוראים שנים מקרא ואחד תרגום. ואפילו בלימוד תשב"ר. בשום זמן, אין אצלינו בספרי התיגאן את הטעם התחתון בכלל, אין מושג כזה. אם כן מובן לדידן זהו העיקר.

ואותו הדבר, לגבי ויהי בשבן ישראל בארץ ההוא וילך ראובן וישבב את בלחה פילגש אביו וישמע ישראל ויהיו בני יעקב שנים עשר [בראשית ל"ה, כ"ב], כי אצלם ישנם שני טעמים אבל אצלינו אין דבר כזה. יש לנו רק סוג וסגנון אחד. ואכמ"ל.

לנו ישנם כמה פסוקים בני שתי תיבות, בהחלט. אבל לגבי תיבה אחת, אנחנו נודה להגרי"ח, כי בודאי שאין פסוק בעל תיבה אחת בלבד.

אבל בסופו של דבר, למרות שהגרי"ח שיבח מאד את מ"ש יכין ובוועז, הוא כותב כך, מיהו

שערי יצחק – השיעור השבועי

בלשון, שזה 'קטנותא'. היה לחת"ס שקלא וטריא לגבי הנושא הזה, ישבו ודנו בכך כמה תלמידי חכמים. והחת"ס כתב מכתב לגאונים הרב יוסף שאול והרב מרדכי זאב, שהם מחברי הספר מגן גיבורים, והוא אומר להם כך, והיה שם למדן א' שנזכר, שבספר דְהִדְרָתָם, מגן גבורים [סי' נ"א סק"ג] מדבר מעניין זה, ושם נאמר דהיכא דאיכא אתנחא(ת)א או זקף קטן, שפיר דמי.

החתם סופר התפלא, כי הוא לא שמע את החידוש הזה. ואמרת, נִיְתִי ספר ונחזי. ומצאנו כתוב כן בשם 'קטנתיא' בנו של מחבר ספר יכין ובוועז, אשר לא ראיתיו עד הנה.

כאשר עוברים על כך, לא מבינים מה פירוש המלה הזאת, 'קטנתיא'? כנראה המדפיסים בלבלו זאת, והכוונה תובן עם מ"ש בגמ' מסכת גטין [דף כ"ט ע"ב], אמר מר בר רב אשי, הא דאבא 'דקטנותא' היא. מפרש רש"י, דקטנותא היא – בקטנותו אמר אָבִי שמועה זו שיש להשיב עליה.

דהיינו, הוא אמר זאת כאשר היה צעיר, עוד לא ידע ולא הבין מספיק.

והערוך אומר, כי 'קטנותא' היינו, פירוש הזה מדעת קטנה. דהיינו, זאת דעה מצומצמת. ואח"כ הוא מביא את הפירוש הנוסף, שהוא אמר זאת בימי קטנותו. בקיצור, זאת סברא של ילדים.

א"כ החת"ס מזלזל בזה, ואילו הרב פעלים בא ומשבח זאת, 'גברא רבה אמר מלתא, נכון ויציב', 'מייתבא דעתא'. הקיצוניות הזאת, קצת מוזרה. אתה מביא את החת"ס וסומך עליו, ואח"כ אומר בדיוק ההיפך ממנו. ועוד בלי להסביר כלום.

יתירה מכך, מי שקורא בצורה ישרה, יבין את המהלך. החת"ס כותב להם, שהוא שלח להביא את הספר יכין ובוועז וראה שאכן כתוב שם כך, אבל הוא כותב על כך בזה"ל, ופאר רמכ"ת הרגישו מה דקשה על זה מפ' הקורא את המגילה [דף כב.] – אכן במגן גיבורים אתם עצמכם כבר הקשיתם עליו מן הגמ' – ונוראות

נ"ל בס"ד דלא סמכינן על טעם יכין ובוועז לומר חצי פסוק, אלא רק בהיכא דאיכא אתנחא. אבל במקום שיש זקף קטן לא פסקינן. הגרי"ח צימצם זאת רק לאתנחא. לגבי זקף קטן הוא לא קיבל, אבל לגבי אתנחא הוא כן מקבל את ההיתר הזה.

זאת שיטת הרב פעלים. ולכאורה ישנה עליו תמיהה עצומה, 'כל עובר ישום וישרוק'.

הגרי"ח כתב כך, ואחר החיפוש בס"ד, ראיתי להגאון חתם סופר בא"ח סי' יו"ד, שהביא מספר מגן גבורים שנזכר בו חידוש מספר יכין ובוועז וכו'. אבל מי שיפתח את החתם סופר בפנים, יראה כי נכון שהחת"ס הביא את היכין ובוועז הזה, אבל החת"ס דוחה אותו בשתי ידיים.

הוא כותב קושיא גדולה ועצומה על דבריו, מן הגמרא במגילה דף כ"ב. אז אם הרב פעלים חולק ולא מסכים לכך, א"כ תענה על הקושיא מהגמרא. אבל הוא לא ענה על השאלה מהגמ'. כמעט לא מצאו אנשי חיל ידיהם, לתרץ את השאלה הזאת.

הרי הגמרא שם אומרת כך, רב אמר דולג, ושמואל אמר פוסק. רב אמר דולג, מאי טעמא לא אמר פוסק? קסבר כל פסוקא דלא פסקיה משה אנן לא פסקינן ליה. ושמואל אמר פסקינן ליה. והא אמר רבי חנניא קרא צער גדול היה לי אצל רבי חנינא הגדול ולא התיר לי לפסוק אלא לתינוקות של בית רבן הואיל ולהתלמד עשויין? התם טעמא מאי משום דלא אפשר, הכא נמי לא אפשר. לכאורה מה השאלה? הרי בפסוק [במדבר כ"ח, ג'] וְאֶמְרָתְּ לָהֶם זֶה הָאֱשֶׁה אֲשֶׁר תִּקְרְיֻבוּ לִי, במלה לי"י ישנה אתנחא, א"כ מה הבעיא? אם ישנה אתנחא, אפשר להפסיק. עד כאן קריאת הבהן. והלוי יעלה החל מהמלים, פְּבָשִׁים בְּגֵי-שָׁנָה תְּמִימָם שְׁנָיִם לְיוֹם עֲלֶה תְּמִיד. הרי אתה אומר לי, שבאתנחא מותר להפסיק. מיניה וביה.

מי שיעיין בחתם סופר, יראה שהוא לא החשיב בכלל את דברי היכין ובוועז בזה. הוא כתב קצת

נפלאותי על תרועם דניחא להו, ואין שחר לדבריהם במח"ב.

מה הפירוש, 'אין שחר'? יש שחרית ומנחה וערבית, אבל יש מצב שלא התחיל אפילו שחרית. כלומר, התירוץ שלכם לא מתחיל.

הנה שמואל ס"ל פוסק, דס"ל ב' פסוקים ומחצה הוה כמו ג' פסוקים, ורב פליג משום דלא פסקיה משה, והקשה הש"ס ולשמואל פסקינן והא אמר רב חנינא קרא. והשתא מאי מקשה לשמואל, הא לדידיה ב' פסוקים ומחצה הוה כמו ג' פסוקים, ורק משום דלא למיפסק היכא דלא פסק משה. ואי סלקא דעתך אתנח(ת)א הוה פסיק, לא הוה מקשי מידי, ואין מקום לדבר זה. וכל שהאריכו מכ"ת בהמצאה זו, לפע"ד אינו נכון.

ישנם כאן שני דברים. ראשית, כיצד הרב פעלים התעלם מכל הקושיות הללו, הביא כביכול שהחתם סופר כותב כן, אבל סגר עיניו מכל הקושיא שלו. אבל יתירה מכך, הוא אומר, ואחר החיפוש בס"ד, ראיתי להגאון חתם סופר בא"ח סי' יו"ד, שהביא מספר מגן גבורים שנזכר בו חידוש מספר יכין ובוועז וכו' – כעת תשמעו מה הרב פעלים 'מחדש' – וספר יכין ובוועז מצוי אצלנו, וראיתי דכן כתוב שם בחלק ב' סי' ב', דפיסוק טעמים הלכה למשה, ולכן כל היכא דאיכא אתנ"ח או זקף קטון, חשיב פסקיה משה, ואין כאן חשש, וד"ז הוא הגהת הרצב"ש שם יע"ש. ריבונו של עולם, בשלמא לחתם סופר, ספר זה לא היה מצוי, לכן הוא כותב שחיפש ומצא. אבל מה הרב פעלים מחדש בכך, שהוא מצא זאת? כביכול אתה צריך לשבת ולראות שכתוב שם אכן כך? גם החת"ס ראה שכתוב שם כך. אמנם בהתחלה הוא לא ידע, אבל אח"כ מצא.

מה שברצוני להגיד, הוא דבר פשוט מאד, בכדי שלא יהיו תמיהות, כי בעל רב פעלים כתב זאת מתוך הזיכרון. כך חובה לענ"ד להגיד. דהיינו, הוא ראה את החת"ס לפני חצי שנה, והוא זכר שבחת"ס או"ח סימן יו"ד כתוב בשם

יכין ובוועז כך וכך, אבל הוא לא זכר את כל הפרטים.

שוב הפעם, אני אומר זאת כאמת לאמיתה של תורה. הוא לא זכר את כל הפרטים, אבל החידוש הזה נקלט לו, שמותר כשישנה אתנחא או זקף. הדבר אכן כתוב, אבל מכך שהחת"ס הביא זאת, הרב פעלים חשב שהוא זה שחידש את הדבר, ולכן הוא חיפש ומצא שאכן כתוב כך. והראיה, שהוא לא כתב בדיוק את המלים שלו. אם היה לרב פעלים את הספר לפניו, הוא לא היה משנה מלשונו. אבל הוא לא כתב באותו הסגנון. כי החתם סופר כותב בזה"ל, 'היכא דאיכא אתנח(ת)א או זקף קטון, שפיר דאמי'. אבל הרב פעלים כותב, דהיכא דאיכא אתנח או זקף קטון, פסקינן, ואין קפידא בזה. רואים שהוא לא העתיק מהספר, כי הספר לא היה מונח אז לפניו.

הוא חשב שהמגן גבורים העלה חידוש זה מיכין ובוועז, ושהחת"ס עצמו לא ראהו, ונותר אם כן קצת ספק, לכן כתב שהספר מצוי אצלנו ואכן כתוב כך. והאמת שהחת"ס לא הכיר מתחילה את הספר, אבל בעיקבות שציינו לו אותו, דרש אחריו ומצא כי כן הוא שם.

כך לאמיתה של תורה, ואין להערים עליו תמיהות. לכן החת"ס כותב עליו שזה 'בקטנותו', והרב פעלים כותב עליו אדרבה, 'גברא רבא אמר מלתא', מכיון שהוא לא היה יכול להתייחס.

שאלה מהקהל: מה שהרב תירץ כי הרב פעלים כתב מהזכרון, הלא הוא הקדים ואחר החיפוש וכו'?

תשובת מרן שליט"א: חיפוש זה היה אז, לפני חצי שנה...

ישנה נקודה נוספת מעניינת, המובאת בחוברת אור תורה [שנת תשל"ו, צ"א, עמ' קס"ט]. הרי כותב זאת הרצב"ש. והוא עמד כבר על השאלה הזאת כמונו בזה"ל, וקושייתו צריכה נגר ובר נגר דיפרקינה. ומהתיימה על הגריי"ח ז"ל בשו"ת ר"פ שם, שעם שראה דברי החת"ס לא נטפל בקושייתו כלל, וכתב הנפק ע"ד יכין

שערי יצחק – השיעור השבועי

הוא מצדיק דוקא את אלו האומרים אני ה' אלהיכם, ולא את אלו האומרים ה' אלהיכם אמת. והסיבה היא – הוא טוען שתי טענות ראשית, הרי צריך להשלים רמ"ח תיבות, בק"ש צריך להיות רמ"ח תיבות כנגד איבריו של אדם, אולם בק"ש אין לנו רמ"ח תיבות אלא רמ"ה תיבות, וע"כ צריך להשלים שלוש. ברם אם תשלים ה' אלהיכם אמת, הרי המלה 'אמת' איננה כתובה בתורה, המלה 'אמת' שייכת לברכת אמת ויציב וכו', זה מאנשי כנסת הגדולה. א"כ כיצד זה משלים? זאת טענה אחת שלו.

טענה שנייה, הוא מביא שיש מי שאומר נגד אלה האומרים ה' אלהיכם אמת, איך אפשר לחזור על שלוש מלים אלו, הרי כל פסוק דלא פסקיה משה, אנן לא פסקינן ליה. אלא מאי, צריך לחזור מראש הפסוק. אי אפשר להתחיל מאמצעו, או מסופו.

מי שמעיין שם בספר, הוא מתבלבל. לאו רישיה סיפיה, ולא סיפיה רישיה. דהיינו, מה הפירוש לחזור מראש הפסוק? הרי ראש הפסוק הוא, אָנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהוֹצִיאתִי אֶנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם [במדבר ט"ו, מ"א]. לדבריו, צריך לחזור מראש הפסוק, כי אם תגיד רק ה' אלהיכם אמת, אז אתה קורא רק חלק מן הפסוק. הוא אומר כך, בנימוק של מכלל מאתים מנה. דהיינו, נכון שצריך רמ"ח וחסר לי רק שלוש, אבל אם אני אומר יותר זה לא נורא. הוספתו. בכלל מאתים מנה.

זה כמו השיטה הידועה, שגם אנחנו משתמשים בתירוץ זה הרבה פעמים, למשל לגבי ברוך שאמר, שיש בו פ"ז תיבות. כתוב בספרים, מביאים בשם קדמונים, כגון ספר היכלות, כי בברכת ברוך שאמר יש פ"ז תיבות, ראשו פְתָם פָּז [שיר השירים ה', י"א], אבל בברכת ברוך שאמר שלנו יש הרבה יותר. מהרי"ץ זיע"א כבר מדבר על כך, אבל התירוץ הכי קל ונוח הוא להגיד, כי כאשר אומרים פ"ז תיבות, פירושו לא פחות מכך, אבל אם יש יותר זה לא מזיק,

ובעז, וסיים וד"ז הוא הגהת הרצב"ש וכו' וגברא רבה אמר מלתא דמייתבא דעתא ומסתבר כוותיה ע"ש.

ואולי חשב ז"ל שהיא הגהת הרצב"ש הראשון, נכד הרשב"ץ. וכן חשב כנראה הה"כ נ"י באור תורה סיון תש"ה עמוד טז וז"ל, ויישב עפמ"ש אחד מהראשונים כמלאכים ה"ה בהגהת יכין ובעז וכו' ע"ש, ואינו אלא אחרון, דור חמישי וששי להרשב"ץ. וזה מוכח מתוכו. חדא דהרצב"ש הראשון, הוזכר בפנים התשובה בשם וא"ח הרב ר' צמח ז"ל כנ"ל, ואיך יעשה הגהה אח"כ על דברי המחבר וכו'. א"כ בעצם זה לא הוא, אלא שהוא כבר דור ששי לרצב"ש.

הייתי צריך להוסיף ולהסביר מקודם, כי מה שהחת"ס כתב 'בקטנותו', זה בגלל שהמגיה כותב בשם הבן שלו, שהיה קטן. וזו אמת. אבל בכל אופן, אביו קיבל והחשיב תירוץ זה. והוא בודאי גברא רבה. אבל עכ"פ הקיצוניות הזאת, איך שהוא מתייחס לזה ואיך שהרב פעלים מתייחס לזה, הדבר מראה שהדברים לא היו לפניו בעת כתיבת תשובתו זו.

*

ישנה קושיא נוספת, ג"כ פליאה עצומה, וברצוני בס"ד לתרץ אותה ולהסביר את העניין.

היכין ובעז דן, לגבי מה שהתחלנו להביא בשיעור הקודם מדברי מהרי"ץ זיע"א [בפסקי מהרי"ץ ובעץ חיים], בעניין מה השליח ציבור אומר בסיום קרית שמע. ספר הפליאה אומר, לחזור על המלים אני ה' אלהיכם. ומהרי"ץ מביא בשם הרבה גדולים מהרבה ארצות, אשר מיחו נגד זה, ואמרו שצריך לחזור על תיבות ה' אליכם אמת, כפי שכתוב בזוהר הקד'. והם גערו בחזנים שאמרו, אני ה' אלהיכם.

בספר יכין ובעז, הביא את הדעה הזאת, אבל הוא סובר ההיפך. לכן הקדמתי תחילה את דברי מהרי"ץ, בכדי לדעת את ההלכה למעשה, שזה לא כפי מה שהוא אומר. אבל בשביל הפלפול, בשביל השקלא וטריא, אני חייב להגיד את המהלך של היכין ובעז.

כי בכלל מאתים מנה ועיין שיעור מוצש"ק וישב ה'תש"ע].

יסוד זה כתוב בהגהת הרמ"א בסימן רס"ג, לגבי נר של שבת. 'זכור ושמור' – שתי נרות, אחד כנגד 'זכור' והשני כנגד 'שמור'. הדבר מובא בגמרא שבת דף ל"ג ע"ב. אבל ישנם כאלה המדליקים הרבה נרות, כנגד זה וכנגד זה, יש כאלה העושים כנגד מספר הילדים. אבל לכאורה, אם אתה עושה למשל חמש נרות, מה עם 'זכור ושמור'? אלא התשובה, שכאשר אני עושה חמש, אין פירושו שזה לא זכור ושמור, אלא שיש 'זכור ושמור', ועוד. בכלל מאתים מנה. הדבר אינו מגרע. כאשר אומרים לך שנים, הכוונה לא אחד, אבל אם תעשה חמש או עשרים, יש בתוכם את השנים. אותו הדבר בנ"ד. כך המהלך שלו.

הרמ"א כתב כך לא מדנפשיה, אלא על פי דברי רבוותא קמאי, כמבואר בספרו דרכי משה שם. וכן כתבנו בס"ד בכמה מקומות, כגון בבארות יצחק על פסקי מהרי"ץ חלק ד' לעניין מספר ההדסים והערבות של הושענא רבה.

אבל, אם הוא היה אומר כך, לחזור ממש מתחילת הפסוק, זה היה טוב. אולם למעשה הוא אומר, כי בפועל הרשב"ץ וצאצאיו היו נוהגים לחזור 'להיות לכם לאלהים' אני י"י אלהיכם, דהיינו שש תיבות. ועל כך הוא אומר, כי נכון שצריך שלוש, אבל אני עושה שש, ולא גרעתי כי בכלל מאתים מנה.

הדבר אינו מובן. מצד אחד אתה אומר, לחזור לראש הפסוק, א"כ כיצד אתה אומר לי שש? הרי מראש הפסוק, יש ארבע עשרה מלים.

בהגהה שם, אלו הגהות של אחד מצאצאיו, כתוב בזה"ל, והענין הזה, כבר זָכְרוּ אָבִי בְעַל הַסֵּפֶר זֶלֶה"ה וסובל דברו גם הקושיא הזאת. וכבר נשאלתי על הענין הזה, ועמדה בפני הקושיא כהר גבוה וכו'.

מפני זה, הוא חידש את הכלל, שכאשר ישנו זקף קטן, זה נקרא הפסקה. הרי במלים 'אני ה' אלהיכם', ישנו טעם רביע. 'אשר הוצאתי אתכם, פשטא. 'מארץ מצרים', זקף. לכן הם

מתחילים מכאן, 'להיות לכם לאלהים', כאן אמנם ישנה אתנחא, ואח"כ 'אני י"י אלהיכם'. אבל הוא חוזר שש תיבות. מה הבעי"א? כל פסוקא וכו'? התשובה היא, כי ישנו כאן זקף. זהו החידוש שלמגיה. וכל הפוסקים לקחו מכאן ובנו על זה, שכאשר יש זקף קטן, מותר. זאת השיטה המובאת בהגהה של יבין ובוועז, המחדשת לנו שגם זה נחשב פיסוק.

אבל כולם באים וצועקים, שהדבר פלא עצום. אם אתה אומר לי שזקף קטן זה נחשב פיסוק, אז ק"ו שאתנחא ייחשב פיסוק. הרי מה יותר הפסקה? היכן המרכז של פסוק? איפה העצירה העיקרית? היכן שיש טעם אתנחא. אם כן, כיון שבמלים 'להיות לכם לאלהים' ישנו טעם אתנחא, היית צריך לקרוא מהמלים 'אני ה' אלהיכם', ולא מהמלים 'להיות לכם לאלהים'.

זהו פלא עצום. לא מצאו אנשי חיל ידיהם.

ישנם תירוצים, אבל או שהם לא מתרצים בכלל, והדברים צריך עיון גדול, או כמו שהיביע אומר כותב [חלק י' סימן י"ב] שזאת טעות, הם לא חזרו מהמלים 'להיות להם לאלהים', אלא חזרו מתחילת הפסוק, אני י"י אלהיכם אשר הוצאתי וגו', למרות שהיבין ובוועז כתב במפורש שהם חזרו רק על שש תיבות.

מכיון שהזמן קצר, לפני שאביא את הדברים בפנים, ברצוני קודם לומר תירוץ על השאלה הזאת, בכדי להניח את הדעת. התירוץ שראיתי, אינם מתקבלים על הדעת. הדעת אינה מתיישבת בתירוץ כאלה. זה אפילו לא בגדר תירוץ דחוק. להגיד שזאת טעות, למרות שכתוב שם בהדיא לחזור על שש תיבות? לבוא ולומר, שהוא לא ידע מה הוא נהג? הרי הוא אומר שהרשב"ץ ככה נהג, ואתה בא ואומר לא, הוא חזר מהתחלת הפסוק, כי כתוב בספר אחר כך. גם על הספר האחר אפשר להתווכח, אבל כעת זה לא הזמן.

ברור כשמש, שהרשב"ץ וסייעתו נהגו לחזור על המלים 'להיות לכם לאלהים' אני י"י אלהיכם'.

מתאים לדבר על כך, לקראת זמן מתן תורה, על פסוקי תורתנו הקדושה.

כתוב שם כך, דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאִמְרַתְּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצֵת עַל־כַּנְּפֵי בְּגָדֵיהֶם לְדִרְתָּם. כאן ישנו טעם אתנחא. וההמשך הוא, וְנִתְּנָוּ – כאן אנחנו עושים 'כסרה', כך קוראים לשבירה שישנה לפני כל סוף פסוק. עַל־צִיצֵת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת.

דבר זה הנקרא 'כסרה', נמצא רק במסורת שלנו התימנים. בכל העדות, אצל האשכנזים והספרדים אין מושג כזה של שבירה לקראת סוף פסוק. בגלל שאצלינו זה כך, כאשר ישנה אתנחא לפני סוף פסוק, אנחנו לא מנגנים אותה. לדוגמא, אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלהים, במלה 'לאלהים' ישנו טעם אתנחא, אבל אנחנו לא מנגנים זאת כאתנחא, מכיון שזה 'כסרה', אנחנו עושים ניגון של שבירה. א"כ הפלא ופלא. אם הרשב"ץ נהג כמונו, אזי הוא מיושב. כי אז, בניגון של פסוק כאן, האתנחא אינה מפסקת. דהיינו, 'אני י"י אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים', כאן ישנו טעם זקף, נגמר חצי פסוק. ונחשב כמו פסוק שלם לענייננו. א"כ 'להיות לכם לאלהים' – אני י"י אלהיכם, זה נשמע מחובר בניגון, אפי' שזאת אתנחא.

בעת, אנחנו צריכים לקרוא את התורה כנתינתה מסיני. פסוקא דלא פסקיה משה, אנן לא פסקינן ליה. אם המסורת שלהם היתה כמו המסורת שלנו, הדבר יכול להיות. זה היה כבר לפני הרבה דורות. אמנם הספרדים כיום אינם נוהגים כך, אבל כפי שאנחנו יודעים, הם שכחו ושינו הרבה דברים, ואכן זהו דבר מעניין שלא קיים אצלם המושג 'כסרה'. אצלינו התימנים, זהו מן האל"ף ב"ית של לימוד. בניגון הזה, לא שומעים באופן זה את האתנחא. א"כ אי אפשר להגיד, שק"ו האתנחא תיחשב פיסוק. לכן הם התחילו מ'להיות לכם לאלהים' – אני י"י אלהיכם, כי כאן לא מתנגן הטעם אתנחא, ומשום הכי הפיסוק כאן הוא בזקף. למרות

והתירוץ שהם אומרים, הוא שבגלל הטעם זקף, כביכול מכאן מתחיל פסוק חדש.

עד כדי כך, לחומר הקושיא, התחלתי לחשוב, כי אם הם אומרים שזהו ראש הפסוק, אולי אכן ישנם ספרים כאלה, שמא היה בידם ספרים שהיה בהם שם סוף פסוק. או שלא היתה אתנחא אצלם במלים 'להיות לכם לאלהים'. ר"ל מרוב דוחק השאלה והפליאה העצומה הזאת, אולי אכן היה להם ספרים אחרים?

האמת היא, כי לא מתקבל על הדעת שהנכד שלהם לא יכל לדעת זאת, אם אכן היו להם ספרים אחרים, בטח היתה לו ירושה מהספרים, א"כ כיצד לא ידעו? אבל בכל זאת חיפשתי, ואין דבר כזה. בכל הספרים בעולם, הידועים לי, זה זקף וזה אתנחא, אין סוף פסוק באמצע, ואין שום שינוי.

א"כ איך אפשר להבין זאת?

עד כדי כך, שבעל יביע אומר כותב, כי מ"ש ברב פעלים הוא לא מדויק. כתוב שם בשם יכין ובוועז, שזקף קטן ואתנחא הם מפסיקים, אבל הדבר אינו נכון, כי הוא סובר שרק זקן קטן הוא מפסיק, אבל אתנחא זה לא מפסיק. אמנם זהו דבר תמוה, לא מובן איך זה, אבל אי אפשר להתעלם ממה שכתוב. אמנם אינני יודע איך להסביר זאת, אבל הוא אמר רק זקף קטן, אז אל תגיד בשמו מה שהוא לא אמר.

אולם זהו דבר שלא יעלה על הדעת. אם מישהו יעלה על דעתו, שזקף קטן נחשב פיסוק, ואתנחא לא נחשב פיסוק, צריך להוציא אותו מבית המדרש, כי הוא לא יודע מה הוא מדבר. לא יכול להיות דבר כזה.

א"כ איך פותרים כאן את התעלומה? ישנה כאן תעלומה, ואין קורא לה'...

ברצוני לומר לכם תירוץ ממש נפלא שעלה בדעתי, בסייעתא דשמיא. חושבני כי התירוץ הזה הוא לאמיתה של התורה. אבל עכ"פ בכל אופן אפשר להגיד כך, יכול להיות.

כפי שאתם יודעים, בפרשת שלח לך ובמדבר ט"ו, ל"ח, מובאת פרשת ציצית.

שאכן במקום אשר ישנו טעם אתנחא, זהו מרכז הפסוק.

ישנו דבר הדומה לכך, אבל אקצר בזה. זהו ג"כ נושא שאפשר לדבר עליו שיעור שלם, אבל אין לנו פנאי לכך.

כתוב בפרשת לך לך [בראשית ט"ו, י"ג], וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם יְדֹעַ תְּדַע כִּי גֵר אֶהְיֶה זְרַעְךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וְעַבְדִּים וְעֵנִי אַתֶּם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה. האתנחא לא במלה להם, אלא במלה 'אותם'. חושבני כי באופן נורמאלי, לא יתקנו לעיכובא את השגיאה הזאת, אם הקורא בס"ת יעשה אתנחא בתיבת להם, כי לא שמים לב שזאת שגיאה. ברם לאמיתו של דבר, אני חושב כי זאת שגיאה שחייבים להחזיר, כיון שזה שינוי משמעות. יש לפלפל בזה, אבל כפי שאמרתי אין זמן כעת להיכנס לכל הפרטים. הרי לכאורה, הסיבה שהאתנחא אינה במלים 'בארץ לא להם' היא, כי אם נעשה כאן טעם אתנחא, ייצא כי 'ועבדום ועינו אותם ארבע מאות שנה', וזה לא נכון, לא עינו אותנו במצרים ארבע מאות שנה, הארבע מאות שנה זה מאז 'כי גר יהיה זרעך וגו'. לכן האתנחא היא במלים 'ועבדום ועינו אותם', בכדי להפסיק. [מרן שליט"א קורא זאת לפי הטעמים] כי גר יהיה זרעך, בארץ לא להם, ועבדום ועינו אותם, כאן ישנה טעם אתנחא אבל אנחנו לא מנגנים אותה, ואחר כך 'ארבע מאות שנה'. המלים 'ארבע מאות שנה' אינן חוזרות כלפי המלים 'ועבדום ועינו אותם', אלא על 'כי גר יהיה זרעך'. כך מבואר בפענח רזא, ובשפתי חכמים, וביעב"ץ בפירושו על הגדש"פ. לכן ישנה אתנחא, בכדי להפסיק במקום הנכון.

מצד שני, ישנם מדרשים שבהם רואים כי אכן מלכתחילה כך היתה הגזירה, לענות אותם ארבע מאות שנה. לכן זה אולי רמוז בכך, שאיננו מנגנים את האתנחא. כביכול ישנה משמעות לכך. כי בפועל ישנה אתנחא, אבל לפי המציאות – בניגון, לפי המסורת שלנו, זה נראה כאילו 'ועבדום ועינו אותם ארבע מאות שנה'.

חושבני כי הקב"ה נתן לכתחילה מקום להבין, שישנן שתי אפשרויות. זהו כפי שכתוב לגבי יונה הנביא, וַיִּנְוֶה נְהַפְכָת [יונה ג', ד']. הגמ' בסנהדרין [דף פ"ט ע"ב] אומרת, יונה מעיקרא נינוה נהפכת אמרי ליה איהו לא ידע אי לטובה אי לרעה. ופירש רש"י שם, מעיקרא נינוה נהפכת אמרו ליה – ברוח הקדש, ומשמע נמי לטובה, שיהפכו מעשיהם מרעה לטובה, וכיון ששבו נתקיימה הנבואה ולא מיהדר הוא. יונה חשב ש'נהפכת' היינו שהעיר תיהפך, כמו שנאמר [בראשית י"ט, כ"ה] וַיִּהְיֶה אֵת הָעָרִים הָאֵל. אבל הקב"ה אמר לו, לא, לא הבנת, 'נהפכת' היינו להפוך אותם מדרך רעה לדרך טובה. דהיינו, מראש נתננו אפשרות לשתי הבנות.

בכל אופן לעניינינו, מה שיוצא הוא כי הפיסוק הזה כאן הוא במלה 'מצרים', וכאן במלה 'לא להם' לא שומעים את זה, ממילא החשיבו זאת לגבי הכללים של פיסוק, כיון שאנחנו צריכים 'כל פסוקא דלא פסקיה משה וכו', פירושו שאנחנו במסורת הקריאה שלנו ובניגון של טעמים שהם ממש רבינו, לא יכולים להחשיב כאן במקרה הזה פיסוק. נכון שלגבי אתנחא בעלמא, חייב להיות שזהו פיסוק, אבל כאן שזה ב'כסרה' – דהיינו בשבירה של פסוק, זה לא ייחשב, ולכן מחשיבים רק את הזקף.

מי שילמד את היכין ובוועז בפנים, יראה שזה ממש מאיר עיניים, חושבני שזהו ממש פתרון לתעלומה, ואני מקוה שכיוונתי לאמיתה של תורה, ושהרשב"ץ סייע לנו מן השמים, כי תירצנו את דבריו בטוב טעם לפי עניות דעתי. [ובל"ג, ניישר עוד הדורים בזה, בשיעור נוסף].

יש להוסיף, כי לפי שיטתנו שהאיסור הוא דוקא כשקורא בטעמים, ממילא לדידן שאין קוראים קרית שמע בטעמיה, לא קשיא מידי קושיית היכין ובוועז בעניין י"י אלהיכם אמת. ואפילו לנוהגים לקרותה בטעמיה, י"ל דכיון שכבר קרא את כל הפסוק, ורק חוזר על סופו, לית לן בה. וכמ"ש בשו"ת ערוגות הבושם להר"מ גרינוואלד סי' כ"ב, ד"ה ובספר מגן.

שערי יצחק – השיעור השבועי

ש'תביר' זה ארוך. אומרים תביר, ירזם. דהיינו מעמיד. ממש כמו זקף, רביע וכדומה.

לגבי אתנחא לפני סוף פסוק, אינני יכול לדעת. נזכה בקרוב נראה את משה רבינו, והוא יגיד לנו את האמת. אבל יכול להיות, שאלה שמתחילים אתנחא וגומרים כסרה, אחת מן השתיים, או שזאת מסורת אמיתית, והיא חכמה, או שזאת התחכמות. אינני יודע.

שאלה מהקהל: לגבי מה שהרב אמר קודם כי מהר"י אלשיך אין ראייה שכך המסורת, ובפרט אם שמע מהשגדרים. התינח אם הוא לבדו נהג כך, אבל הרי יש עוד מבני גילו שנהגו כך, ורחוק לומר שלמדו ממנו, בפרט אותם שלא התפללו בבית הכנסת שלו.

תשובת מרן שליט"א: לדעתי זה לא רחוק בכלל. הוא היה דמות חשובה בקהילה כבר בתימן.

בכל אופן, גם אם נלך על זה, ונקבל זאת, גם אם כן, כיון שזה רק מתחיל אתנחא ונגמר בשבירה, זה לא אתנחא רגילה. אני אומר זאת, לוקח את זה בחשבון, אפילו אם נגיד שזאת מסורת אמיתית, אז אני מתרץ את הרשב"ץ, כי יכול להיות לרשב"ץ היתה מסורת כמו שאצל כולם, שעושים את זה פשוט, לא מנגנים. אבל אני לא חייב לתרץ אותו לפי האמת, אני מתרץ אותו כפי מה שהוא אומר, לא חייב להיות שהוא צודק בכל מקרה, הרי אין חובה לקבל את עיקר החילוק שלו. אבל אני אומר, גם אם נגיד שהיתה לרשב"ץ את המסורת הזאת, שמתחיל אתנחא ונגמר שבירה, בכל אופן הרי זאת לא אתנחא רגילה. לכך הוא לא קורא לאופן זה 'פיסוק', כי סוף סוף הניגון הזה הוא חלש, הוא פחות מאתנחא רגילה, לכן הוא מעדיף לקרוא כאן לסלסול של'זקף בשם 'פיסוק', ולא את האתנחא.

שאלה מהקהל: אבל למעשה מה הרב ממליץ? תשובת מרן שליט"א: קשה לשנות את ההרגל. אפילו כשאני עושה את הניגון תביר – שבור, אני לא עושה זאת כשיטה, אלא בעיקר אם יש שינוי משמעות, כגון בפרשה שקראנו השבת

שאלה מהקהל: פירסמו בשם מרן שליט"א, שהרב כן ממליץ לנגן את האתנחא שלפני סוף פסוק?

תשובת מרן שליט"א: נכון. אתה צודק. ישנם מדקדקים העושים זאת, וכתבתי בשבחס. הרב יחיא אלשיך זצ"ל היה קורא כך, וכן השגדרים, בניגון שמתחילים כמו אתנחא ומסיימים בשבירה, אבל בנו הרב נתנאל אלשיך שליט"א אמר לי, אני לא עושה את זה, כי אין לי כוח... זה מסובך לעשות זאת. המסורת הכללית, היא לא כך.

המשך השאלה מהקהל: אבל הרב ממליץ על זה?

תשובת מרן שליט"א: אני עצמי לא מקפיד על זה. כלל לא עושה. אכן שיבחת את זה ועין שיעור מוצש"ק ראה התשע"ז, ומוצש"ק נח ומוצש"ק שמות שנת התשע"ח, את מי שנוהגים כך, שזו מסורתם, אבל אינני ממליץ לעשות את זה. בפרט עכשיו, לאחר מה שדיברנו לעיל, בודאי שאני לא ממליץ...

אבל תראה, הניגון השגדרי, או הרב יחיא אלשיך שניגן כך, אין מכך ראייה שזה במסורת אצלו. הרי הרב יחיא אלשיך בחכמתו, המציא דברים. ובפרט אם הוא שמע והתעורר לזאת מהשגדרים. הרי השגדרים עושים את הניגון של טעם תביר, שבירה. והצנעאנים העושים זאת, הם לא עושים כך ממש. כנראה הם למדו מהשגדרים, אבל הם עושים חצי דבר. השגדרים עושים זאת שבור [מרן שליט"א מדגים זאת], שומעים את השבירה. 'תביר' – שבור, כשמו כן הוא. אבל הצנעאנים עושים זאת, לא שוברים אותו, אלא מקצרים את הניגון. וכנראה זה לא נכון. ואמנם עיין הערה בנפלאות מתורתך פ' קרח, לגבי אופן עשיית השברים, דף שס"ה ד"ה והתביר. כי צריך לשבור. אדרבה, הניגון צריך להיות ארוך. כאשר דיברנו בזמנו על הטעמים [שם], אמרנו כי רואים מכל המפרשים ש'תביר' זה ארוך, ובסוף הוא שבור. לא לקצר אותו כבר בהתחלה. אם אתה מקצר, אז בעצם שינית את המגמה. המסורת הכללית היא, גם בצנעא,

[במדבר א', כ"ט] אַרְבָּעָה וְחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבָּע
מֵאוֹת, כי זה משנה את המשמעות. או כשאני
שם לב, ומתכוונן היטב לקריאה. אבל לפעמים
אני לא מדקדק בזה. ולגבי ניגון באתנחא
שלפני סוף פסוק, אני לא עושה זאת בכלל. לא
למדנו ככה. ואני לא רואה הכרח לזה. אבל אני
יכול לשבח את אלה שנוהגים כך, כי מסתמא
זה נכון. יש לכך מקום.

שאלה מהקהל: מי שלא עושה כך, שלא ישנה?
תשובת מרן שליט"א: מי שלא עושה כך, לא
צריך לשנות, כי אין הכרח לזה. ואולי אפילו
עדיף שלא לשנות. כי אין אתנו יודע עד מה.
והמקום ברוך הוא יאיר עינינו, בכל ספקותינו,
ולעת-עתה נחזיק חזק במסורת אבותינו,
אכ"ר.

לק"י

חדש!

"קול יהודי תימן"

המספר החדש!

07-233-236-42

שלוחה
6

השיעור השבועי

של מרן הגאון הרב יצחק רצאבי שליט"א
יועבר בשידור חי כל מוצאי שבת בל"ג
האזנה נעימה ומועילה!
מחיר שיחה רגילה, חינם לבעלי חבילה ללא הגבלה.